

Wymagania edukacyjne

PRZYRODA

Rok szkolny 2023/2024

Przedmiotowe Wymagania Edukacyjne w zakresie nauczania przyrody w szkole podstawowej skorelowane są z Zasadami Oceniania Wewnątrzszkolnego zawartymi w Statucie Szkoły. Nauczyciel zaznajamia uczniów z wymaganiami na początku roku szkolnego oraz na bieżąco.

ZASADY OCENIANIA WEWNĄTRZSZKOLNEGO

- a) zgodność z wymaganiami określonymi w podstawach programowych,
- b) kryterialność ocen,
- c) znajomość kryteriów oceniania przez uczniów i rodziców,
- d) systematyczność w gromadzeniu informacji o uczniu,
- e) różnorodność metod oraz form sprawdzania i oceniania, komunikatywność komentarza towarzyszącego ocenie,
- f) wskazywanie uczniom sposobów pokonywania trudności w zachowaniu i uczeniu się,
- g) zachowanie elastyczności i adekwatności do możliwości psychofizycznych w stanowieniu wymagań wobec uczniów o specyficznych trudnościach,
- h) jawność – oceny są jawne zarówno dla ucznia, jak i jego rodziców,
- i) stosowanie elementów oceniania kształtującego.

CELE PRZEDMIOTOWEGO OCENIANIA Z PRZYRODY

Przedmiotowe ocenianie z przyrody ma na celu określenie poziomu osiągnięć edukacyjnych ucznia, których zakres wyznaczają wymagania ogólne z podstawy kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym:

- a) wiedza:
 - opanowanie podstawowego słownictwa przyrodniczego (biologicznego, geograficznego, z elementami słownictwa fizycznego i chemicznego),
 - poznanie różnych sposobów prowadzenia obserwacji i orientacji w terenie.
 - poznanie planów i map jako źródeł informacji geograficznych,
 - poznanie układów budujących organizm człowieka (kostny, oddechowy, pokarmowy, krwionośny, rozrodczy, nerwowy),
 - poznanie przyrodniczych i antropogenicznych składników środowiska, rozumienie prostych zależności między tymi składnikami,
 - poznanie cech i zmian krajobrazu w najbliższej okolicy szkoły.
- b) umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce:
 - prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie w tym korzystanie z różnych pomocy: planu, mapy, lupy, kompasu, taśmy mierniczej, lornetki itp.,
 - wykonywanie obserwacji i doświadczeń zgodnie z instrukcją (słowną, tekstową i graficzną), właściwe ich dokumentowanie i prezentowanie wyników,
 - analizowanie, dokonywanie opisu, porównywanie, klasyfikowanie, korzystanie z różnych źródeł informacji (np. własnych obserwacji, badań, doświadczeń,

- tekstów, map, tabel, fotografii, filmów, technologii informacyjno-komunikacyjnych),
- wykorzystanie zdobytej wiedzy o budowie, higienie własnego organizmu w codziennym życiu,
 - stosowanie zasad dbałości o własne zdrowie, w tym zapobieganie chorobom,
 - wskazywanie przystosowań organizmów do środowiska życia i zdobywania pokarmu,
 - dostrzeganie zależności występujących między poszczególnymi składnikami środowiska przyrodniczego, jak również między składnikami środowiska a działalnością człowieka,
- c) kształtowanie postaw – wychowanie:
- uważne obserwowanie zjawisk przyrodniczych, dokładne i skrupulatne przeprowadzenie doświadczeń, posługiwanie się instrukcją przy wykonywaniu pomiarów i doświadczeń, sporządzanie notatek i opracowywanie wyników,
 - dostrzeganie wielostronnej wartości przyrody w integralnym rozwoju człowieka.
 - właściwe reagowanie na niebezpieczeństwa zagrażające życiu i zdrowiu,
 - doskonalenie umiejętności dbałości o własne ciało jak i najbliższe otoczenie,
 - rozwijanie wrażliwości na wszelkie przejawy życia,
 - doskonalenie umiejętności w zakresie komunikowania się, współpracy i działania oraz pełnienia roli lidera w zespole,
 - przyjmowanie postaw współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE DO PRACY INDYWIDUALNEJ UCZNIA:

Każdy uczeń powinien posiadać następujący zestaw środków dydaktycznych do pracy indywidualnej:

- a) podręcznik,
- b) zeszyt,
- c) zeszyt ćwiczeń (jeżeli uczeń otrzymał),
- d) przyrządy do wykonywania rysunków (ołówki, kolorowe kredki).

SKALA OCEN I OBSZARY OCENIANIA

1. W ocenianiu bieżącym, semestralnym i rocznym/końcowym przyjęto zasadę skali cyfrowej 1-6.
2. Dopuszcza się przy ocenach bieżących stawianie znaków „+” i „-” („-” z wyłączeniem prac pisemnych). Nie stosuje się stopnia 6+.
3. W dzienniku elektronicznym zapis **nb** informuje o nieobecności ucznia na sprawdzianie/ czy innej formie sprawdzenia osiągnięć. Po uzupełnieniu przez ucznia zaległości zapis ten ulega zmianie na właściwą ocenę, w przypadku nieuzupełnienia zaległości na **nmb** (nieuzupełniona zaległość), co będzie miało wpływ na ocenę śródroczną i końcoworoczną.

Zapis **np** oznacza nieprzygotowanie do odpowiedzi lub niezapowiedzianej kartkówki. Uczeń ma prawo zgłosić nieprzygotowanie (**np**) podczas sprawdzania obecności dwa razy w ciągu semestru.

Zapis **u** oznacza brak zadania domowego i konieczność jego uzupełnienia. Po uzupełnieniu przez ucznia danej zaległości zapis ten ulega zmianie na właściwą ocenę z danej formy zaliczenia lub gdy zadanie nie było na ocenę, zapis ulega zmianie na **uz** – uzupełnione, w przypadku nieuzupełnienia na **nu**.

Sposób oceny aktywności ucznia

Przez aktywność na lekcji rozumie się: częste zgłaszanie się na lekcji i udzielanie poprawnych odpowiedzi, rozwiązywanie przykładów ćwiczeniowych, aktywną pracę w grupach.

1. W ocenianiu bieżącym pod uwagę brane są następujące formy aktywności:

- a) pisemne formy sprawdzania osiągnięć edukacyjnych obejmujące wiadomości dotyczące jednego lub więcej działów, zapowiedziane z tygodniowym wyprzedzeniem oraz wpisane w dzienniku lekcyjnym; (w ciągu dnia można przeprowadzić tylko jedną taką pracę, w ciągu tygodnia dopuszczalne są trzy); sprawdziany powinny być sprawdzone i oddane w ciągu dwóch tygodni od ich napisania; zapowiedziane sprawdziany nie mogą być bez szczególnie ważnych powodów przekładane, jeżeli przełożenie sprawdzianu nastąpi z winy lub na prośbę uczniów, to tracą moc ustalenia dotyczące wcześniejszego zapowiadania,
- b) kartkówki maksymalnie z trzech ostatnich tematów, nie wymagają zapowiedzi i powtórzenia,
- c) odpowiedzi ustne maksymalnie z trzech ostatnich tematów,
- d) prace długoterminowe (np. współudział w prowadzeniu zajęć, referat, pokaz, gazetka, doświadczenie, projekt, prezentacja, przygotowywanie pomocy naukowych),
- e) prace domowe,
- f) aktywność na lekcji (szczegóły w punkcie 4. Sposób oceny aktywności ucznia),
- g) osiągnięcia w olimpiadzie lub konkursie przedmiotowym,
- h) prowadzenie dokumentacji pracy na lekcji - zeszyt, zeszyt ćwiczeń.

2. Sposób poprawiania bieżących ocen niedostatecznych i uzupełniania zaległości:

- a) uczeń jest zobowiązany do systematycznego uzupełniania zaległości,
- b) w przypadku jednodniowej nieobecności ucznia na zaplanowanym wcześniej sprawdzianie nauczyciel może sprawdzić jego wiedzę na kolejnej lekcji lub wyznaczyć datę napisania pracy w terminie krótszym niż dwa tygodnie,
- c) jeżeli uczeń nie napisał sprawdzianu z powodu usprawiedliwionej nieobecności w szkole trwającej dłużej niż jeden dzień, powinien to uczynić w terminie ustalonym z nauczycielem przedmiotu. Jeżeli uczeń mimo ustaleń nie zgłosi się w ustalonym terminie, jego nieobecność może być potraktowana jako odmowa i unikanie odpowiedzi. Taka postawa będzie miała wpływ na ocenę z zachowania.
- d) oceny niedostateczne, a także wszystkie oceny niezadowolające ze sprawdzianów uczeń jest zobowiązany poprawić w terminie dwóch tygodni od chwili zapoznania się z oceną, na zasadach określonych przez nauczyciela,

- e) każdy sprawdzian może być poprawiany tylko raz, w szczególnych przypadkach nauczyciel może wyrazić zgodę na kolejną poprawę,
- f) w przypadku choroby ucznia termin poprawy przedłuża się o czas choroby,
- g) po upływie tego terminu uczeń traci prawo do poprawy oceny chyba, że ze względu na znaczenie treści nauczyciel postanowi inaczej.

3. Sprawdzone i ocenione pisemne prace są udostępniane uczniowi na lekcji; po zapoznaniu się z nimi uczeń oddaje prace nauczycielowi, który przechowuje je w szkole do końca roku szkolnego. Na prośbę rodzica (opiekuna prawnego), praca ucznia może być mu udostępniona do wglądu do domu. Praca powinna zostać zwrócona na najbliższych zajęciach edukacyjnych.

4. Oceniając punktowane prace pisemne (np. sprawdziany, kartkówki), stosuje się następujące zasady przeliczania punktów uzyskanych z punktowanych prac pisemnych na ocenę szkolną:

Ocena	Odsetek punktów
celujący	97%-100%
bardzo dobry +	93%-96%%
bardzo dobry	87%-92%
dobry +	80%-86%
dobry	70%-79%
dostateczny+	60%-69%
dostateczny	50%-59%
dopuszczający+	40%-49%
dopuszczający	30%-39%
niedostateczny	0%-29 %

Ocena śródroczna i końcoworoczna nie jest średnią arytmetyczną ani ważoną uzyskanych przez ucznia ocen bieżących. Ocena wystawiana jest na podstawie uzyskanych przez ucznia ocen bieżących w odniesieniu do kryteriów wymagań na poszczególne oceny.

Uczeń zawsze może zwrócić się do nauczyciela o pomoc i wsparcie.

UCZNIOWIE O SPECJALNYCH POTRZEBACH EDUKACYJNYCH

Nauczyciel po zapoznaniu się z opinią PP-P oraz z zaleceniami w orzeczeniach o potrzebie kształcenia specjalnego, dostosowuje do ucznia warunki pracy na lekcji (metody i formy, stosuje indywidualizację zadań i standardów wymagań respektujących dysfunkcję). W stosunku do wszystkich uczniów posiadających dysfunkcję zastosowane zostaną zasady wzmacniania, poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, motywowania do pracy i doceniania małych sukcesów.

Nauczyciel powinien dostosować metody i formy pracy z dzieckiem do jego możliwości, uwarunkowanych dysfunkcjami czy sytuacją społeczną. Wiąże się to z następującymi działaniami:

- dostosowaniem sposobu komunikowania się z uczniem (np. mówienie z odpowiednim natężeniem głosu, formułowanie wypowiedzi i pytań o prostej konstrukcji, powtarzanie pytań lub instrukcji, udzielanie dodatkowych wyjaśnień, naprowadzanie pytaniami pomocniczymi, zwracanie się wprost do ucznia);
- zachowaniem właściwego dystansu (np. w przypadku dziecka niewidomego należy stanąć blisko, dotknąć go dłonią, aby wiedziało, że jest słuchane lub że do niego kierowane jest pytanie, natomiast dla niektórych dzieci z zespołem Aspergera czy z autyzmem dotyk będzie zbyt silnym bodźcem pobudzającym);
- wydłużeniem czasu pracy (np. w sytuacji odpytywania podczas zajęć, sprawdzianów, zajęć manualnych);
- zmianą form aktywności (stosowanie naprzemiennie metod podających i aktywizujących);
- dzieleniem materiału nauczania na mniejsze partie, zmniejszeniem liczby zadań do wykonania, zwiększeniem liczby ćwiczeń i powtórzeń materiału;
- częstym odwoływaniem się do konkretności;
- stosowaniem metody pogłębienia – umożliwieniem poznawania wielozmysłowego;
- dostosowaniem liczby bodźców związanych z procesem nauczania (np. nie jest wskazane, aby uczeń z ADHD miał wokół siebie zbyt wiele przedmiotów, nawet jeśli są to pomoce dydaktyczne);
- zastosowaniem dodatkowych środków dydaktycznych i środków technicznych (w niektórych przypadkach nauczyciel będzie musiał dostosować je do możliwości ucznia, np. włączając film powinien opatrzyć obraz tekstem pisanym, jeśli w grupie jest dziecko niesłyszące, albo powtarzać tekst, jeśli ten uczeń potrafi czytać z ust;)

- stosowaniem zróżnicowanych kart zadań do samodzielnego rozwiązania (rozdawane dzieciom powinny zawierać zadania o różnym stopniu trudności);
- powtarzaniem reguł obowiązujących w klasie oraz jasnym wyznaczaniem granic i egzekwowaniem ich przestrzegania.

UCZEŃ Z DYSLEKSJĄ, (DYSGRAFIA, DYSORTOGRAFIA)

Dysfunkcje nie zwalniają ucznia z obowiązku opanowania treści przewidzianych w podstawie programowej. Uczeń dyslektyczny podlega w większości tym samym kryteriom i formom oceniania, co pozostali uczniowie. Sposoby dostosowania wymagań:

- zapewnienie w miarę możliwości uczenia się poprzez obserwację zjawisk przyrodniczych, wykonywanie doświadczeń, które angażują jak najwięcej zmysłów (ruch, dotyk, wzrok, słuch) ;
- uwzględnia się trudności z zapamiętywaniem nazw i wykonywanie rysunków przyrodniczych;
- kontrolowanie stopnia zrozumienia samodzielnie przeczytanych przez ucznia poleceń;
- ze względu na wolne tempo czytania lub pisania wydłużenie czasu pracy dziecka;
- w pisemnych sprawdzianach stosowane są testy wyboru, zdań niedokończone, teksty z lukami, rysunki, które pozwalają uczniowi skoncentrować się na kontrolowanej tematyce, a nie na poprawności pisania;
- sprawdzanie wiadomości dotyczy krótszych partii materiału lub wyznaczonych;
- w ocenie pracy uwzględnia się poprawność toku rozumowania, włożony wysiłek;
- podczas oceny prac pisemnych nie uwzględnia się poprawności ortograficznej.

UCZEŃ ZE SPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ NIŻSZĄ OD PRZECIĘTNEJ ORAZ UPOŚLEDZENIEM W STOPNIU LEKKIM

Objawy zaburzeń:

- trudność w selekcji i wybraniu najważniejszych treści (tendencja do pamięciowego uczenia się wszystkiego po kolei);
- problem z zapamiętywaniem pojęć przyrodniczych;
- nieumiejętność wiązania faktów i informacji.

W przypadku tych dzieci konieczne jest dostosowanie zarówno w zakresie formy jak i treści wymagań. Sposoby dostosowania wymagań edukacyjnych do potrzeb psychofizycznych i edukacyjnych uczniów:

- omawianie niewielkich partii materiału i o mniejszym stopniu trudności;
- pozostawianie więcej czasu na jego utrwalenie;
- podawanie poleceń w prostszej formie;
- unikanie trudnych, czy bardzo abstrakcyjnych pojęć;
- częste odwoływanie się do konkretnego, przykładu;
- unikanie pytań problemowych, przekrojowych;
- wolniejsze tempo pracy;
- szerokie stosowanie zasady pogłębłości;
- odrębne instruowanie ucznia;
- zadawanie do domu tyle, ile dziecko jest w stanie wykonać samodzielnie;
- traktowanie ucznia łagodnie i pochwałami zachęcanie do pracy na lekcjach;
- stworzenie uczniowi uporządkowanego środowiska;
- zapewnienie metod wychowania i nauczania dopasowanych do możliwości i potrzeb ucznia,
- wzmacnianie pozytywnych zachowań oraz brak kar za objawy ADHD;

- mówienie do ucznia tak, aby słyszał co do niego mówimy;
- dzielenie długich, złożonych zadań, poleceń na etapy;
- wyraźne akcentowanie początku każdego zadania, aktywności;
- zezwolenie uczniowi na chwilowe oderwanie się od pracy;
- częste sprawdzanie czy dziecko zapamiętało, zrozumiało polecenie;
- zapoznanie dziecka z zasadami i konsekwencjami ich łamania;
- posadzenie ucznia w pierwszej ławce;
- wdrażanie ucznia do porządkowania i organizowania swojej wiedzy, robienia notatek.

Kryteria wymagań na poszczególne oceny

Klasa 4 – wymagania na poszczególne oceny szkolne

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Dział 1. Poznawanie przyrody (odpowiada treściom kształcenia z działów I i częściowo II z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
1. Sposoby poznawania przyrody	- wymienia źródła wiedzy o przyrodzie; - wymienia zmysły potrzebne do poznawania przyrody; - podaje przykłady obiektów, które można obserwować przez lupę.	- określa, co to jest przyroda; - podaje po dwa przykłady obserwacji przyrodniczych, w których wykorzystuje się lornetkę.	- podaje przykłady obiektów, organizmów, które można obserwować przez mikroskop; - wyjaśnia, do czego jest potrzebna mapa, kompas i taśma miernicza.	wyjaśnia, co to są narządy zmysłów i jaka jest ich rola w poznawaniu przyrody.	wyjaśnia, jakie są źródła wiedzy o przyrodzie.
2. Obserwacje przyrodnicze	podaje przykłady organizmów, obiektów i zjawisk, które można obserwować.	- wymienia sposoby dokumentowania obserwacji przyrodniczych; - wymienia zasady bezpieczeństwa, których należy przestrzegać, prowadząc obserwacje przyrodnicze.	wyjaśnia, co to jest obserwacja przyrodnicza.	opracowuje kartę obserwacji dowolnego obiektu.	wyjaśnia, kiedy można na podstawie obserwacji wyciągnąć wnioski.
3. Doświadczenia przyrodnicze	podaje przykłady pytań, na które można uzyskać odpowiedź,	wymienia zasady, których należy przestrzegać, prowadząc doświadczenia,	wymienia punkty, które zawiera karta doświadczenia.	podaje różnice między próbą badawczą a kontrolną w doświadczeniu.	uzasadnia, dlaczego w doświadczeniu jest potrzebna próba kontrolna.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
	przeprowadzając doświadczenia przyrodnicze.	nie.			
4. Kierunki geograficzne	• wyjaśnia, kiedy jest nam potrzebna znajomość kierunków świata, • wyznacza kierunki świata za pomocą gnomonu i Słońca.	• posługuje się kompasem przy wyznaczaniu kierunków świata.	• opisuje kierunki świata na różny kierunków; • określa kierunki świata w terenie.	• opisuje sposoby wyznaczania kierunków świata w sytuacji, gdy nie ma przyrządów i gdy nie widać Słońca.	• konstruuje kompas domowym sposobem według instrukcji i posługuje się nim.
5. Zmiany położenia Słońca na niebie	• podaje przykłady świadczące o pozornych zmianach położenia Słońca na niebie; • wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>wschód Słońca</i>, <i>górowanie Słońca</i>, <i>zachód Słońca</i>.	• określa długość dnia (od wschodu do zachodu Słońca); • wyjaśnia pojęcie widnokręgu.	• charakteryzuje widnokrąg w mieście i na wsi; • analizuje zależności między długością cienia a wysokością Słońca nad widnokreśm.	• podaje zależności między wielkością widnokręgu a wysokością, na jakiej znajduje się obserwator.	• wyjaśnia, dlaczego droga Słońca nad widnokreśmem odbywa się w cyklu dobowym.
6. Położenie Słońca na niebie w różnych porach roku	• wymienia daty rozpoczynające kalendarzowe pory roku; • wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>równonoc</i> i <i>przesilenie</i>.	• opisuje ilustracje pokazujące drogę Słońca nad widnokreśmem w zależności od pór roku.	• rozpoznaje i wskazuje rysunki przedstawiające drogę Słońca w dniach rozpoczynających pory roku; • wyjaśnia zależność między	• samodzielnie wykonuje rysunki przedstawiające drogę Słońca nad widnokreśmem w dniach rozpoczęcia pór roku.	• wyjaśnia przyczyny występowania różnic w długości drogi Słońca nad widnokreśmem, w zależności od pory roku.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
			wysokością Słońca nad widnokreśłami a długością cienia w różnych porach roku.		
7. Podsumowanie działu 1. Poznawanie przyrody	Wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 1–6.				
Dział 2. Orientacja w terenie i pogoda (odpowiada treściom kształcenia z działów II (częściowo) i III z <i>Podstawy programowej kształcenia ogólnego</i>)					
8. Co to jest plan?	• wyjaśnia, co to jest plan; • podaje przykłady zastosowania planów.	• rysuje proste plany małych przedmiotów w zeszycie, np. pudełka od zapalek; • wyjaśnia, dlaczego nie można narysować planu klasy bez zmniejszenia jej wymiarów.	• rysuje obiekty w podanych dowolnych zmniejszeniach, np. plan klasy, pokoju, ławki szkolnej.	• szacuje na podstawie pomiarów sali lekcyjnej, ile razy należy zmniejszyć długość i szerokość sali, aby jej plan zmieścił się na kartce.	• wyciąga wnioski dotyczące zależności między zastosowanym pomniejszeniem obiektu a wielkością tego obiektu na planie.
9. Plan i mapa	• wymienia różnice między planem i mapą; • wymienia stałe elementy mapy; • odczytuje na mapie topograficznej, gdzie znajduje się np. las,	• rozpoznaje na mapie znaki topograficzne liniowe, powierzchniowe i punktowe, podaje ich przykłady. • rozpoznaje mapę topograficzną wśród innych map	• określa kierunki świata na mapie topograficznej; • analizuje mapy topograficzne pod względem liczby zabudowań i innych elementów.	• planuje i opisuje trasę wycieczki, określając kierunki świata; • wyznacza trasę wędrówki, zgodnie z opisem na mapie topograficznej.	• podaje przykłady innych map (np. tematycznych) i opisuje ich zastosowanie.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
	szkoła, kościół.	do wyboru.			
10. Korzystanie z planów i map	- wskazuje plany miast wśród innych map; - wymienia sytuacje życiowe, w których plan miasta jest niezbędny.	- odczytuje informacje z planu miasta i mapy topograficznej w podstawowym zakresie; - wskazuje ulice i określa kierunki, w których przebiegają, np. z północy na południe; - pokazuje na planie punkty wymienione przez nauczyciela; - określa kierunki świata na mapie topograficznej i planie miasta.	planuje trasę wycieczki po mieście lub po najbliższej okolicy z uwzględnieniem najciekawszych punktów lub punktów wskazanych przez nauczyciela.	- orientuje plan miasta i mapę topograficzną za pomocą kompasu i charakterystycznych punktów w terenie; - opisuje przebieg podanej trasy z uwzględnieniem kierunków przebiegu ulic, lokalizacji zabytków itp.	szkicuje trasę ze szkoły do domu, uwzględniając kierunki świata, bez korzystania z mapy.
11. Składniki pogody	wymienia składniki pogody.	opisuje poszczególne składniki pogody.	rozróżnia opady i osady atmosferyczne.	na podstawie prognozy pogody opisuje jej składniki.	rozróżnia przykładowe rodzaje chmur i przewiduje na podstawie ich wyglądu zmiany w pogodzie.
12. Pomiar składników pogody	przyporządkowuje składniki pogody do urządzeń pomiarowych	wymienia jednostki pomiaru składników pogody.	odczytuje wartości składników pogody z urządzeń pomiarowych.	na podstawie wartości poszczególnych składników pogody opisuje warunki	przewiduje wartości składników pogody w zależności od sytuacji opisanych

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
	h.			pogodowe.	przez nauczyciela.
13. Mapa pogody w różnych porach roku	przedstawia składniki pogody za pomocą symboli graficznych.	odczytuje składniki pogody z mapy pogody.	określa pogodę na podstawie mapy pogody wybranej części kraju.	rozróżnia pory roku na podstawie wybranych map pogody.	przedstawia mapę pogody na podstawie prognozy słownej.
14. Niebezpieczeństwa związane z pogodą	wymienia niebezpieczeństwa związane z pogodą.	opisuje, jak należy zachować się podczas burzy.	opisuje, jak należy zachować się podczas wichury, ulewy i śnieżycy.	opisuje zjawisko tęczy.	opisuje zasadę działania piorunochronu.
15. Podsumowanie działu 2. Orientacja w terenie i pogoda	Wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 8–14.				
Dział 3. Ja i moje ciało (odpowiada treściom kształcenia z działu IV z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
16. Organizm człowieka	podaje przykłady narządów w organizmie człowieka oraz ich funkcje.	- wskazuje, że podstawowym elementem budującym organizm jest komórka; - wymienia główne układy narządów organizmu człowieka.	omawia funkcje układów narządów w organizmie człowieka.	rozpoznaje położenie układów i narządów na rycinach anatomicznych.	opisuje hierarchiczność struktury organizmu.
17. Układ ruchu	- wymienia funkcje szkieletu; - wskazuje na planszy podstawowe	wskazuje dwa przeciwstawne działające mięśnie, np.	- wymienia elementy składowe szkieletu człowieka; - wskazuje	wyjaśnia, dlaczego mięśnie muszą pracować parami.	omawia budowę i funkcjonowanie stawu.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
	części szkieletu; • określa rolę układu mięśniowego w organizmie.	zginacz i prostownik przedramienia; • wskazuje na modelu szkieletu człowieka rodzaje połączeń kości.	główne mięśnie organizmu człowieka.		
18. Układ pokarmowy	• omawia rolę układu pokarmowego.	• wskazuje na schematach budowy układu pokarmowego tworzące go narządy i podaje ich nazwy.	• opisuje ogólnie przebieg procesów zachodzących w przewodzie pokarmowym człowieka.	• wymienia rodzaje zębów człowieka i podaje ich funkcje.	• opisuje rolę ślinianek, wątroby i trzustki.
19. Układ oddechowy	• omawia rolę układu oddechowego.	• wskazuje na schematach budowy układu oddechowego tworzące go narządy i podaje ich nazwy.	• uzasadnia, dlaczego oddychanie przez nos jest zdrowsze niż przez usta.	• opisuje proces wymiany gazowej zachodzący w płucach.	• wykazuje związek między budową a rolą krtani.
20. Układ krwionośny	• wymienia główne funkcje krwi.	• omawia rolę serca.	• opisuje rodzaje naczyń krwionośnych.	• na podstawie ryciny omawia budowę serca.	• wyjaśnia, dlaczego krążenie krwi jest warunkiem życia człowieka.
21. Układ nerwowy	• wskazuje na planszy układ nerwowy; • nazywa podstawowe elementy układu nerwowego.	• omawia rolę układu nerwowego w funkcjonowaniu organizmu.	• omawia części układu nerwowego.	• wymienia funkcje, jakie pełnią mózg i mózdzek.	• uzasadnia, dlaczego układ nerwowy odgrywa kluczową rolę w organizmie.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
22. Układ rozrodczy	- wskazuje różnice w budowie komórki jajowej i plemnika, - podaje nazwy poszczególnych elementów budowy układu rozrodczego kobiety i układu rozrodczego mężczyzny.	określa rolę układu rozrodczego kobiety i układu rozrodczego mężczyzny.	wskazuje na planszy rozmieszczenie narządów rozrodczych kobiety i mężczyzny.	określa rolę poszczególnych narządów w układzie rozrodczym męskim i układzie rozrodczym żeńskim.	uzasadnia przystosowanie budowy układu rozrodczego męskiego i układu rozrodczego żeńskiego do pełnionych funkcji.
23. Zmiany zachodzące okresie dojrzewania	opisuje zmiany zachodzące w organizmach dziewcząt i chłopców w okresie dojrzewania.	wyjaśnia, na czym polega dojrzewanie dziewcząt i chłopców.	wskazuje czynniki wpływające pozytywnie i negatywnie na rozwój organizmu w okresie dojrzewania.	charakteryzuje etap dojrzewania.	wyjaśnia, co to znaczy, że na dojrzewanie mają wpływ hormony.
24. Narządy zmysłów	- wymienia zmysły człowieka i wskazuje je na własnym organizmie; - podaje podstawowe zasady dbania o słuch i wzrok.	- opisuje rolę poszczególnych zmysłów w odbieraniu wrażeń ze środowiska zewnętrznego; - uzasadnia, dlaczego nie należy słuchać zbyt głośnej muzyki oraz korzystać zbyt długo z telefonów komórkowych.	- wyjaśnia, co to znaczy, że zmysły ulegają adaptacji; - podaje przykłady świadczące o ochronnym działaniu zmysłów dla organizmu.	uzasadnia, że zmysły chronią organizm przed niebezpiecznymi czynnikami zewnętrznymi.	opisuje rolę mózgu w odbieraniu wrażeń ze środowiska zewnętrznego przez narządy zmysłów.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
25. Jak dbać o własne ciało i otoczenie?	• podaje zasady pielęgnacji skóry, włosów, zębów i paznokci.	• omawia znaczenie czystości odzieży, obuwia, bielizny i otoczenia dla utrzymania zdrowia; • podaje przykłady ubioru dostosowanego do pory roku i rodzaju pracy.	• wymienia substancje wydalone i wydzielane przez skórę. • opisuje poprawne zasady mycia zębów.	• wyjaśnia, dlaczego przestrzeganie higieny osobistej jest obowiązkiem każdego człowieka.	• proponuje i przeprowadza doświadczenie przedstawiające niszczenie szkliska naczynia.
26. Podsumowanie działu 3. Ja i moje ciało	Wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 16–25.				
Dział 4. Ja i moje otoczenie (odpowiada treściom kształcenia z działu V z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
27. Świat substancji	• wymienia trzy podstawowe grupy ciał stałych w zależności od ich właściwości fizycznych.	• wymienia trzy stany skupienia substancji.	• opisuje trzy stany skupienia substancji w zależności od ułożenia drobin oraz możliwości ich przemieszczania się.	• uzasadnia, dlaczego przykładowe ciało zostało wykonane z danej substancji.	• opisuje właściwości ciała w zależności od rodzaju substancji, z jakiej zostało wykonane.
28. Niebezpieczne substancje	• odróżnia środki szkodliwe po oznaczeniach na opakowaniu lub etykiecie.	• na podstawie instrukcji omawia sposób posługiwania się środkami czystości.	• uzasadnia celowość umieszczania symboli ostrzegawczych na produktach szkodliwych.	• interpretuje szkodliwość produktu oznaczonego kilkoma piktogramami ostrzegawczymi.	• określa szkodliwe dla zdrowia skutki działania preparatów drażniących, żrących, wybuchowych i toksycznych.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
29. Uszkodzenia ciała	- wskazuje sposoby postępowania a podczas opatrywania otarcia lub skaleczenia; - opisuje sposoby zabezpieczenia ciała przed skutkami nadmiernego promieniowania słonecznego.	- podaje przyczyny uszkodzeń skóry; - opisuje objawy złamania kości.	podaje zasady właściwego postępowania a w wypadku pogryzienia przez zwierzę.	- podaje różnice między zwinięciem a złamaniem; - wyjaśnia, dlaczego nie należy opalać się bez właściwego zabezpieczenia skóry.	wymienia rodzaje uszkodzeń ciała i opisuje sposoby udzielania pierwszej pomocy.
30. Choroby zakaźne i zapobieganie im	- wyjaśnia, co to są choroby zakaźne; - opisuje podstawowe sposoby zapobiegania chorobom zakaźnym.	- uzasadnia konieczność zasięgnięcia porady lekarskiej w przypadku zachorowania na chorobę zakaźną; - podaje przykłady chorób zakaźnych człowieka i dróg zakażenia się nimi.	- wskazuje przykłady chorób bakteryjnych i wirusowych ; - uzasadnia celowość wykonywania szczepień ochronnych.	opisuje objawy wybranych chorób zakaźnych.	omawia ogólnie zasadę działania szczepionki.
31. Niebezpieczne organizmy	- wymienia typowe objawy alergii; - opisuje zachowania chroniące człowieka przed zakażeniem się grzybicą.	podaje przykłady zwierząt jadowitych.	podaje przykłady roślin mogących wywołać alergię u ludzi.	wyjaśnia, dlaczego w kontaktach ze zwierzętami należy zachować szczególną ostrożność.	wyjaśnia, co oznaczają pojęcia: <i>alergia</i>, <i>alergolog</i>.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
32. Uzależnienia	wskazuje sposoby odmawiania propozycjom picia alkoholu, palenia tytoniu i zażywania narkotyków.	- wymienia sytuacje, w których należy powiedzieć <i>nie</i>; - wyjaśnia, co to jest uzależnienie .	- podaje przykłady zachowań asertywnych wobec presji otoczenia; - wyjaśnia, dlaczego znajomości zawarte przez internet mogą być niebezpieczne.	opisuje skutki działania nikotyny na organizm człowieka.	uzasadnia konieczność zachowania postawy antyalkoholowej i antynikotynowej.
33. Zdrowy styl życia	- wymienia podstawowe zasady zdrowego stylu życia; - podaje przykłady potraw, których powinna się wystrzegać osoba prowadząca zdrowy styl życia; - wymienia czynniki mające szkodliwy wpływ na organizm człowieka.	- opisuje zasady zdrowego stylu życia; - wyjaśnia, dlaczego należy zachować postawę asertywną w sytuacji bycia namawianym do zapalenia papierosa, wypicia alkoholu lub spróbowania narkotyków.	uzasadnia stwierdzenie : <i>Ruch i umiejętność odpoczynku są bardzo ważne dla organizmu.</i>	- wyjaśnia, dlaczego bycie życzliwym dla innych ma wpływ na zdrowie człowieka; - uzasadnia stwierdzenie: <i>Zdrowie w dużej mierze zależy od nas samych.</i>	wyjaśnia, jak rozumie stwierdzenie: <i>Wytyczaj sobie realistyczne cele życiowe i wytrwale dąż do ich osiągnięcia.</i>
34. Podsumowanie działu 4. Ja i moje otoczenie	Wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 27–33.				
Dział 5. Środowisko przyrodnicze najbliższej okolicy (odpowiada treściom kształcenia z działu VI z <i>Podstawy programowej kształcenia ogólnego</i>)					

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
35. Przyroda ożywiona i nieożywiona. Rodzaje skał	• podaje przykłady elementów przyrody ożywionej i nieożywionej; • wymienia rodzaje skał (lite, luźne i zwięzłe).	• wyjaśnia, co to są skały i minerały; • odróżnia skały lite od pozostałych, rozpoznaje granity i piaskowce.	• rozpoznaje w krajobrazie elementy przyrody ożywionej i nieożywionej; • charakteryzuje różne rodzaje skał i rozpoznaje je; • wyjaśnia, co to są surowce mineralne, podaje ich podział.	• podaje przykłady gospodarczego wykorzystania surowców mineralnych; • podaje przykłady surowców jubilerskich.	• opisuje pochodzenie skał; • wyjaśnia powstawanie skał osadowych; • dokumentuje skały w najbliższej okolicy (fotografuje, opisuje, wyjaśnia różnice między nimi).
36. Formy ukształtowania powierzchni Ziemi	• wymienia formy ukształtowania terenu; • wskazuje, które z form są wklęsłe, a które wypukłe (na fotografiach, modelach lub w terenie).	• rozpoznaje na ilustracjach i nazywa poszczególne formy ukształtowania terenu.	• wskazuje i nazywa elementy pagórka; • rozpoznaje zbocza łagodne i strome; • wskazuje na modelu i nazywa elementy doliny rzecznej.	• rozpoznaje i nazywa elementy doliny rzecznej w terenie.	• charakteryzuje poszczególne formy ukształtowania terenu; • rozpoznaje w terenie formy terenu i wykonuje ich dokumentację fotograficzną.
37. Warunki życia na lądzie	• wymienia najważniejsze cechy środowisk lądowych.	• podaje przykłady sposobów przetrwania zimy przez rośliny i zwierzęta.	• podaje przykłady przystosowań roślin do warunków w suchych i wilgotnych.	• podaje przykłady roślin światłolubnych i ceniolubnych.	• wykazuje związek budowy zwierząt z przystosowaniem do życia na różnych podłożach.
38. Organizmy najbliższej okolicy	• rozpoznaje pospolite drzewa, krzewy i rośliny zielne	• wskazuje różnice między drzewem iglastym a drzewem	• podaje przykłady bylin występujących w najbliższej	• podaje, które rośliny są nazywane bylinami.	• podaje różnice między roślinami jednorocznymi, dwuletnimi i wieloletnimi.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
	występujące w najbliższej okolicy; • rozpoznaje pospolite zwierzęta występujące w najbliższej okolicy.	liściastym; • wyjaśnia, czym różni się drzewo od krzewu i rośliny zielnej; • wskazuje pień i koronę drzewa.	okolicy.		
39. Las jako środowisko życia organizmów	• wyjaśnia, co to jest las; • wymienia funkcje lasu; • podaje podstawowe zasady zachowania się w lesie.	• omawia znaczenie tablic informacyjnych umieszczanych przy wejściu do lasu.	• wyjaśnia różnice między lasem liściastym, iglastym i mieszanym.	• wyjaśnia znaczenie pojęć: <i>buczyna, bór, las mieszany</i> .	• prezentuje samodzielnie opracowany regulamin zachowania się w lesie.
40. Organizmy różnych warstw lasu	• wymienia warstwy roślinności w lesie; • podaje przykłady grzybów jadalnych, niejadalnych i trujących.	• podaje przykłady roślin tworzących poszczególne warstwy lasu.	• opisuje temperaturę powietrza, wilgotność i nasłonecznienie występujące w poszczególnych warstwach lasu; • opisuje, jak można poznawać las za pomocą różnych zmysłów.	• wyjaśnia, dlaczego rośliny runa leśnego kwitną wczesną wiosną; • wyjaśnia znaczenie ściółki leśnej dla życia w lesie.	• omawia przystosowania roślin w poszczególnych warstwach lasu do panujących tam warunków.
41. Sposoby odżywiania się organizmów	• rozróżnia cudzożywny i samożywny sposób odżywiania się organizmów.	• podaje przykłady znaczenia roślin w przyrodzie i życiu człowieka.	• uzasadnia, że człowiek jest organizmem cudzożywным.	• uzasadnia, że rośliny to organizmy samożytne.	• opisuje ogólnie proces fotosyntezy.
42.	• na wy	• wykazuje różnorodność	• uzasadnia, że budowa	• podaje przykłady	• wykazuje związek

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
Przystosowani a organizmów do zdobywania pokarmu	branych przykładach przedstawia przystosowania zwierząt roślinożernych i mięsożernych do zdobywania pokarmu.	ć sposobów polowania zwierząt mięsożernych.	roślin stanowi przystosowania do samożyw nego odżywiania się.	przystosowań zwierząt do odżywiania się pokarmem płynnym.	między budową przewodu pokarmowego roślinożerców a spożywanym przez nich pokarmem.
43. Łąka jako środowisko życia organizmów	• podaje przykłady wykorzystywania łąk przez człowieka.	• rozpoznaje typowe rośliny łąkowe.	• rozpoznaje zwierzęta żyjące na łące.	• rozróżnia rośliny jednoroczne i byliny.	• rozróżnia łąki naturalne i stworzone przez człowieka.
44. Rośliny uprawne	• wymienia produkty otrzymywane z poszczególnych zbóż; • wymienia produkty otrzymywane z ziemniaków i buraków cukrowych.	• rozpoznaje zboża uprawiane w Polsce; • nazywa rośliny oleiste; • podaje przykłady roślin warzywnych.	• określa cel tworzenia pól uprawnych; • opisuje zastosowanie i wykorzystanie różnych rodzajów i różnych części roślin.	• wskazuje różnice między polem uprawnym a łąką; • opisuje wykorzystanie i zastosowanie roślin włóknodajnych.	• wyjaśnia, co to są rośliny zbożowe, okopowe, oleiste.
45. Wody stojące i płynące	• wymienia wody występujące w najbliższej okolicy; • podaje przykłady wód płynących i stojących.	• podaje przykłady zbiorników sztucznych i naturalnych; • omawia wykorzystanie wód płynących i stojących.	• wyjaśnia pojęcia: <i>bagno, staw, jezioro</i>; • wyjaśnia, co to jest źródło i ujście rzeki; • opisuje rzekę w najbliższej okolicy.	• rozpoznaje w terenie wody powierzchniowe w najbliższej okolicy i podaje ich nazwy; • wyjaśnia, co to jest nurt rzeki; • opisuje naturalne i sztuczne	• charakteryzuje wpływ różnych czynników na wody powierzchniowe; • opisuje skutki powodzi; • opisuje działalność rzeki (żłobienie koryta, podmywanie brzegów, transport

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
				zbiorniki wodne i rozpoznaje je w terenie.	piasku i inne).
46. Warunki życia w wodzie	wymienia korzyści, jakie daje organizmom środowisko wodne.	wskazuje najważniejsze przystosowania ryb do życia w środowisku wodnym.	wykazuje różnice w warunkach życia w wodzie i na lądzie.	opisuje ogólnie proces wymiany gazowej u ryby.	wyjaśnia zasadę działania pęcherza pławnego.
47. Organizmy słodkowodne	podaje przykłady ryb słodkowodnych występujących w Polsce.	podaje przykłady słodkowodnych zwierząt (innych niż ryby) żyjących w Polsce.	omawia strefy występowania roślin w jeziorze.	określa, czym jest plankton i jakie jest jego znaczenie.	na wybranych przykładach przedstawia przystosowania roślin do życia w wodzie.
48. Podsumowanie działu 5. Środowisko przyrodnicze najbliższej okolicy	Wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 35–47.				
Dział 6. Krajobraz najbliższej okolicy (odpowiada treściom kształcenia z działu VII z Podstawy programowej kształcenia ogólnego)					
49. Wpływ działalności człowieka na krajobraz	- opisuje dzisiejszy wygląd krajobrazu w mieście i na wsi; - wymienia obiekty budowlane wykonane przez człowieka wpływające na krajobraz.	- opisuje, jak wyglądał krajobraz przed setkami lat (na podstawie ryciny) i czym zajmowali się ludzie; - omawia, jakie zmiany krajobrazu następowały	- wyjaśnia, dlaczego krajobrazów naturalnych na Ziemi jest niewiele; - porównuje krajobraz miejski i wiejski; - opisuje krajobrazy zdewastowane przez	- podaje przykłady krajobrazów naturalnych i uzasadnia ich zakwalifikowanie do danego typu krajobrazów; - wyjaśnia, dlaczego krajobraz rolniczy zalicza się	- podaje przykłady zmian krajobrazu na skutek gwałtownego rozwoju przemysłu w XIX w.; - wyjaśnia, na czym polega rekultywacja krajobrazu.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
		w ciągu stuleci pod wpływem działalności człowieka.	człowieka, np. tereny kopalń odkrywkowych.	do krajobrazów w częściowo przekształconych.	
50. Krajobraz wsi i miasta	wymienia składniki krajobrazu wiejskiego i miejskiego.	charakteryzuje krajobraz wiejski i miejski.	uzasadnia zależność krajobrazu rolniczego od pór roku.	- porównuje krajobrazy rolnicze nizinne i górskie; - porównuje krajobrazy dużego i małego miasta.	definiuje pojęcia: <i>krajobraz rolniczy</i> i <i>krajobraz miejski</i>.
51. Krajobraz antropogeniczny	- podaje przykłady krajobrazów antropogenicznych; - wymienia składniki krajobrazu antropogenicznego w najbliższej okolicy.	opisuje elementy krajobrazu antropogenicznego w najbliższej okolicy.	opisuje wybrany typ krajobrazu antropogenicznego.	uzasadnia przywracanie wartości użytkowych i przyrodniczych terenom zdegradowanym.	wyjaśnia różnice między pojęciami <i>rewitalizacja</i> i <i>rekultywacja</i>.
52. Krajobraz okolicy dawniej i dziś	wymienia składniki krajobrazu najbliższej okolicy.	rozdziela aktualne i dawne elementy krajobrazu najbliższej okolicy.	opisuje krajobraz najbliższej okolicy.	wyjaśnia pochodzenie nazwy swojej miejscowości.	prezentuje krajobraz okolicy na nośnikach cyfrowych.
53. Obiekty chronione w najbliższej okolicy	- wymienia formy ochrony przyrody w Polsce; - podaje przykład parku narodowego położonego w najbliższym miejscu zamieszkania i wskazuje	- charakteryzuje sposoby ochrony przyrody w Polsce, - wyjaśnia co oznacza skrót LOP.	- podaje przykłady rezerwatów przyrody i pomników przyrody w Polsce; - wskazuje miejsca w najbliższej okolicy zasługujące na ochronę i uzasadnia	opisuje zadania szkolnego koła Ligi Ochrony Przyrody.	uzasadnia, że ochrona przyrody ma w Polsce długą tradycję.

Numer i temat lekcji	Wymagania podstawowe Uczeń na ocenę:		Wymagania ponadpodstawowe Uczeń na ocenę:		
	dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
	go na mapie; - opisuje podstawowe zasady zachowania się na terenie parku narodowego ; - podaje możliwości ochrony przyrody przez ucznia klasy 4.		swój wybór.		
54. Podsumowanie działu 6. Krajobraz najbliższej okolicy	Wykazuje się wiadomościami i umiejętnościami z lekcji 49–53.				